

УДК 006.04(100):[316.74:069](477)"20"
<https://doi.org/10.33402/zuz.2023-19-189-200>

Олександра КИРИЧУК

*кандидат історичних наук, доцент
заступник директора з наукової роботи
КЗ ЛОР «Львівський музей історії релігії»
старший науковий співробітник
відділу нової історії України
Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5013-5371>
e-mail: sof7788@ukr.net*

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ОЦИФРУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ: ВИКЛИКИ ДЛЯ МУЗЕЇВ УКРАЇНИ

Розглянуто питання розвитку нового напрямку в світовій історіографії – «Digital History». Визначено основні принципи та підходи щодо формування електронних образів артефактів, що фіксують історичні події. На основі документів міжнародних організацій ООН (Організації Об'єднаних націй), ЮНЕСКО, Міжнародної ради музеїв, Європейської комісії узагальнено стандарти оцифрування культурної спадщини, а також забезпечення вільного доступу світової громадськості для ознайомлення з їхніми цифровими копіями через глобальну мережу Інтернет. Виявлено загрози втрати цифрової спадщини світу для нащадків через фактори швидкого старіння апаратного та програмного забезпечення, а також невідповідальності методів обслуговування і збереження.

Проаналізовано досвід Європейського Союзу у створенні загальноєвропейського контенту інформаційної інфраструктури і розповсюдження цифрових технологій у сфері культури. Охарактеризовано нові креативні форми популяризації артефактів: музейних онлайн-екскурсій, тематичних онлайн-виставок, поєднання матеріальної та нематеріальної культурної спадщини з практикою нового медіа-мистецтва, особливо у сферах інтерактивного кіно, доповненої реальності та втіленого нарративу.

Досліджено шляхи розширення вітчизняного сегменту у світовому інформаційному просторі. З'ясовано питання оцифрування музейних колекцій в Україні та визначено проблеми, які утруднюють реалізацію завдань: брак технічної апаратури (якісних фотоапаратів, сканерів, комп'ютерів та відповідних спеціалістів цифрової сфери) через неналежне державне фінансування в умовах воєнної агресії Російської Федерації. Зазначено, що оцифровані колекції у мережі Інтернет не мають належного захисту від піратських крадіжок чи навіть знищення сайтів.

Ключові слова: оцифрування, історична спадщина, артефакти, інтернет, музеї, інформаційний простір, міжнародні організації.

У музейних запасниках України знаходиться значна кількість мистецьких творів, археологічних знахідок, важливих документів, які, за визначенням Конвенції ЮНЕСКО 1972 р. (Convention, 1972) та Загальної декларації ЮНЕСКО 2001 р. (UNESCO. Universal, 2001), а також наступних документів міжнародних організацій ООН та Європейської комісії, належать до світової історичної спадщини, яку слід зберегти для нинішніх і прийдешніх поколінь та забезпечити вільний доступ світової громадськості для ознайомлення з їхніми цифровими копіями через глобальну мережу Інтернет.

Оцифрування музейних колекцій України є актуальною проблемою розширення вітчизняного сегменту світового інформаційного простору та популяризації української історико-культурної спадщини. Про актуальність питання формування та збереження для прийдешніх поколінь світового культурного надбання на основі спадщини різних народів зазначалося ще у спеціальній Конвенції ЮНЕСКО 1972 р. (Convention, 1972) та у Загальній декларації ЮНЕСКО 2001 р. (UNESCO. Universal, 2001). Культурну різноманітність визнано спільним надбанням людства, яку необхідно зберегти. В Україні створення цифрових копій музейних предметів актуалізується в умовах воєнної агресії Російської Федерації у контексті загрози знищення мистецьких оригіналів ракетними ударами.

Міжнародні документи, що окреслюють проблематику оцифрування світової спадщини, аналізують вітчизняні автори у своїх публікаціях Віктор Акуленко, Любов Акуленко, Ольга Баркова, Олена Башун, Людмила Божук, Тетяна Катаргіна, Тетяна Каткова, Ольга Копієвська, Іван Кульчицький, Тетяна Курченко, Олена Литовченко, Юрій Нікітін, Людмила Приходько, Микола Сенченко, Василь Спрінсян, Олег Рибачок, Марія Рогожа, Леся Халецька, Юрій Шемшученко та багато інших. Здебільшого їхні дослідження присвячені теоретико-правовим питанням формування глобального інформаційного суспільства, а практичні напрацювання торкаються оцифрування бібліотечних та архівних фондів. Водночас особливості формування цифрового контенту музейних колекцій залишаються поза увагою українських вчених. Винятком є публікації деяких музейних працівників із досвіду роботи їхніх музейних установ, як наприклад, стаття Наталії Сенченко на матеріалах оцифрування спадщини Києво-Печерської лаври (Сенченко, 2021).

Мета статті – охарактеризувати міжнародні документи, спрямовані на прискорення оцифрування артефактів, та виявити проблеми, які утруднюють їх реалізацію музеями в Україні.

Основні підходи щодо збереження світової спадщини викладені у документах Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) (Каткова, 2007). З огляду на те, що «з часом значна частина документальної спадщини зникла внаслідок природних або антропогенних стихійних лих або виявилась недоступною в результаті швидких технологічних змін», ЮНЕСКО ще у 1992 р. заснувала програму «Пам'ять світу» (Memory of the World Programme) для підвищення обізнаності громадськості та забезпечення збереження всесвітньої документальної спадщини, а також її загальний доступ на постійній основі (Едмондсон, 2002). Програма передбачала створення Реєстру ЮНЕСКО, до якого на 2023 р. занесено 502 об'єкти світової спадщини (UNESCO. World). Зокрема, серед українських пам'яток: Софійський собор у Києві з прилеглими чернечими будівлями, історичний центр Львова, резиденція митрополитів Буковини і Далмації, дерев'яні церкви Карпатського регіон, геодезична дуга Струве на українсько-білоруському пограниччі. У 2023 р. до Реєстру ЮНЕСКО внесено історичний центр Одеси (UNESCO. Memory).

Термін «цифрова спадщина» вперше введено Генеральною конференцією ЮНЕСКО 15 жовтня 2003 р., він означав не тільки культурні, але й освітні, наукові та адміністративні ресурси, а також технічну, юридичну, медичну та інші види інформації, перетворені у цифрову форму з існуючих аналогових ресурсів. У документі визначено, що «цифрова спадщина» – це «специфічна культура, яка не обмежена часом, географією, культурою чи форматом», але потенційно доступна для кожної людини у світі (Charter, 2003). Водночас згаданий документ ЮНЕСКО під назвою «Хартія» визначав основні принципи формування бази цифрової спадщини:

- збереження цифрової спадщини та забезпечення її доступності у відкритому доступі для громадськості; підвищення обізнаності населення з цифровим контентом;
- необхідність захисту конфіденційної та особистої інформації від будь-яких форм вторгнення;
- загрози втрати цифрової спадщини світу для нащадків через фактори швидкого старіння апаратного та програмного забезпечення, а також невідповідності методів обслуговування і збереження;
- необхідність вироблення національними урядами стратегії та політики збереження цифрової спадщини, беручи до уваги рівень терміновості, місцеві обставини, доступні засоби та майбутні прогнози.

Важливість формування цифрових інформаційних ресурсів обговорювали лідери «сімки» найбільш розвинених держав світу під час Окінавського саміту G-8 2000 р., на якому прийнято Хартію глобального інформаційного суспільства (Окінавська, 2000). В унісон із цим документом тодішній президент України того ж року підписав Указ «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні» (Про заходи, 2000). Згодом у розвиток положень Хартії про збереження цифрової спадщини ухвалено 2 важливих документи: Декларацію «Пам'ять світу в цифрову епоху: оцифрування і збереження» («Memory of the World in the Digital Age: Digitization and Preservation»), прийняту у вересні 2012 р. на конференції у канадському м. Ванкувер (Duranti, Shaffer, 2013), і Рекомендацію про забезпечення збереження та доступу до документальної спадщини, зокрема в цифровій формі (Recommendation concerning the Preservation of, and Access to, Documentary Heritage Including in Digital Form), ухвалену на 37-й сесії Генеральної конференції ООН з питань освіти, науки і культури в Парижі у листопаді 2015 р.

Ванкуверська декларація 2012 р. є стратегічним документом, «дорожньою картою» цифрових трансформацій щодо: просування законів про обов'язковий примірник для цифрових форматів; створення необхідної технологічної інфраструктури (програмного забезпечення, форматів файлів, носіїв інформації, інструментів, відповідних платформ і мережі). Як зауважує Володимир Куліков, положення Декларації орієнтовані на створення електронних копій архівних, музейних, бібліотечних фондів, накопичення досвіду формування національних цифрових ресурсів документальної спадщини, розвиток нового напрямку в світовій історіографії – «Digital History». Завдяки практичній реалізації цього напрямку користувачі отримують можливість побачити у режимі онлайн електронні образи найбільш значимих історичних документів і артефактів, що зафіксували історичні епохи, події, особистостей (Куліков, 2013).

Для музейних установ, для яких оцифрування колекцій є надто складною проблемою через недостатність належного фінансування, особливо в умовах війни, та

відсутність відповідної технічної бази й відповідних фахівців у цій сфері, знаковою є згадана вище Рекомендація, яка наполегливо пропонує державам-членам розглядати свою документальну спадщину як безцінне надбання і відображати такий підхід у своєму законодавстві, політиці у сфері розвитку та програмах дій. Їм також пропонується враховувати довгострокову потребу в нових інвестиціях та належному фінансуванні установ, що займаються питаннями збереження інформації (Рекомендація, 2018, 3.4).

У Рекомендації націлюють роботу пам'яткоохоронних установ на створення актуалізованих точних каталогів і засобів пошуку, випуску інтернет-публікацій і створення вебпорталів, електронного та цифрового контенту (Рекомендація, 2018, 3.2). Ця робота повинна охоплювати передові практики діяльності кураторів, поточні і нові технології, експертні навички і основні компетенції у відповідній галузі гуманітарних та природничих наук, технології і інженерну справу, сприяючи підвищенню інформованості про нагальність своєчасних заходів щодо забезпечення збереження у постійно мінливому навколишньому середовищі (Рекомендація, 2018, 2.4). Для забезпечення широкого доступу громадян до історико-культурної спадщини державам рекомендується заохочувати і підтримувати розвиток інформаційно-просвітницьких програм, лекцій, публікацій у соціальних мережах, презентацій виставок, інших спеціальних заходів, зокрема радіопрограм, інтернет-трансляцій (Рекомендація, 2018, 3.3). Із огляду на необхідність освоєння музейними, бібліотечними й архівними працівниками нових навичок, пропонується розробити навчальні програми зі збереження спадщини у цифровій формі для підготовки відповідних кадрів (Рекомендація, 2018, 1.5; 2.9).

Стрімке поширення цифрового контенту спричинило низку невирішених проблем правового спрямування: у національних законодавствах про авторські та суміжні права музеїв не є суб'єктами інтелектуальної власності на оцифровані колекції артефактів, онлайн-виставок, тематичних презентацій тощо. До того ж оцифровані колекції у мережі Інтернет не мають належного захисту від піратських крадіжок чи навіть знищення сайтів. Універсальна правова концепція для національних урядів розробляється на платформі міжнародного об'єднання музеїв та професійних музейних працівників ICOM, яке виконує частину музейної програми ЮНЕСКО.

Над вирішенням правових питань у сфері доступності й захисту цифрового контенту історико-культурної спадщини працюють відомі знавці музейної справи, фахові юристи і вчені: доктор Янів Бенаму (Dr. Yaniv Benhamou) – адвокат і викладач Женевського університету (Швейцарія); Пітер Келлер (Peter Keller) – знавець музеєлогії та історії мистецтв Відня, Бонна, Кельна, Парижа, екс-директор Зальцбургського кафедрального музею і співробітник Державного музею Берліна; Джастін Ферланд (Justine Ferland) – адвокатка Квебекської адвокатури (Канада); Флоран Тувенен (Florent Thouvenin) – доцент інформаційного та комунікаційного права Цюріхського університету; Люсі Гібо (Lucie Guibault) – співробітниця Інституту права та технологій при Школі права Шуліха Університету Далхаузі у Галіфаксі (Канада), авторка багатьох публікацій із проблем колективного управління правами цифрового контенту; Моргана Фуке-Лапар (Morgane Fouquet-Lapar) – координаторка з юридичних та інституційних питань Міжнародної ради музеїв, яка представляє інтереси музейної спільноти у Всесвітній організації інтелектуальної власності; Катаріна Гарберс-фон Бем (Katharina Grabers-von Boehm) – німецька юристка, що спеціалізується на мистецькому праві; Сандра Сікора (Sandra Sykora) – викладачка мистецького права на юридичному факультеті Базельського університету та Інституту історії мистецтв Цюріхського університету,

юридичний радник Асоціації швейцарських музеїв; Ігнасіо де Кастро (Ignacio de Castro) – директор відділу спорів у сфері інтелектуальної власності та зовнішніх відносин Центру арбітражу та медіації у Женеві, заступник директора відділу досліджень і колекцій у Музеї Лувру; Борис Васт'яу (Boris Wastiau) – музейник із 11-літнім стажем роботи куратором у Королівському музеї відділу Центральної Африки (Бельгія), релігієзнавець, спеціаліст із переорієнтації музеїв із особливим наголосом на деколонізації своїх колекцій і практик; Беатріс Жойе-Прюнель (Beatrice Joyeux-Prunel) – професорка Женевського університету на кафедрі цифрових гуманітарних наук, дослідниця історії авангарду, візуальної глобалізації та цифрової революції у гуманітарних науках, керівника Центру передового досвіду Жана Моне (When, 2020).

У Європейському Союзі системні орієнтири переходу до інформаційного суспільства визначені у Меморандумі зі взаєморозуміння «Мультимедійний доступ до європейської культурної спадщини» (Multi-media Access to Europe's Cultural Heritage. A Memorandum of Understanding and European Charter. European Commission), ухваленому 1996 р. На думку Л. Приходько, цей документ є «своєрідною угодою між музеями, галереями, державними органами влади і приватним сектором стосовно досягнення обопільного порозуміння з мультимедійних проблем» (Приходько, 2019, с. 83–85). Зокрема, державним установам і компаніям, які спеціалізуються у сфері телекомунікаційних та апаратно-програмних комплексів, запропоновано взяти на себе зобов'язання у фінансуванні створення електронних інформаційних ресурсів, не пов'язаних із комерційними інтересами, а також сприяти поширенню інформації про культурну спадщину в навчальних закладах і громадських організаціях (Європейський, 2014; Писаренко та ін., 2015, с. 112–119).

Від початку XXI ст. Європейський Союз започаткував конкретне планування щодо створення європейського контенту інформаційної інфраструктури і розповсюдження цифрових технологій в усіх сферах життєдіяльності європейського соціуму, зокрема і в сфері культури: Програма «Європа – інформаційне суспільство для всіх» (м. Лісабон, Португалія, 2000, оновлена у 2010 р.), «eEurope 2002», «eEurope 2005», Рамкова програма «Горизонт 2020» (2014), «eEurope 2010»; План дій «eEurope 2020», а також ухвалений 30 вересня 2020 р. План дій цифрової освіти (2021–2027), спрямований на підтримку адаптації освіти та навчання до цифрової епохи (Digital).

У січні 2011 р. дослідницька група Європейської комісії високого рівня («Комітет мудреців») опублікувала свою доповідь «Нове відродження» (The new renaissance), у якій йшлося про представлення європейської культурної спадщини у мережі Інтернет. Автори доповіді наголосили на важливості довгострокового збереження оцифрованих і створених у цифровій формі матеріалів, а також підтвердили, що цією діяльністю повинні займатися установи культурної спадщини (Agenda, 2011). Рекомендовано архівувати обов'язковий примірник матеріалів у бібліотеці «Europeana». Для робіт, захищених авторським правом, сайт зберігання буде закритим архівом. Щоб уникнути дублювання копій матеріалів, пропонується надавати їх установам, які мають право на таке отримання, згідно з національним законодавством. Під час обговорення тодішня віце-президент Європейської комісії Нілі Крус (Neelie Kroes) зазначила: «Надання колекцій наших музеїв і бібліотек онлайн є не лише свідченням багатой історії та культури Європи, але також може принести нові переваги освіті та інноваціям, а також створити нові економічні можливості. Високоякісний контент буде доступний в Інтернеті багатьом майбутнім поколінням» (Agenda, 2011).

Пандемія Covid-19 пришвидшила рух оцифрування у музеях і спонукала до нових форм демонстрування музейних колекцій у цифровому форматі. Смітсонівський інститут опублікував приблизно 3 млн зображень високої роздільної здатності зі своїх колекцій на онлайн-платформі відкритого доступу, а на початку 2023 р. міські музеї Парижа запропонували 300 тис. цифрових репродукцій творів мистецтва.

З'явилися нові можливості залучення глядачів сільської місцевості й віддалених районів через соціальні мережі. ЮНЕСКО зауважує, що «жоден музей не може краще продемонструвати можливості, які пропонує Твіттер з точки зору охоплення аудиторії». Так, наприклад, Китайський музей трьох ущелин у Чунціні, Музей природної історії Чунціна та Національний музей у Пекіні продемонстрували майже 100 онлайн-виставок через вебсайт Національного управління культурної спадщини Китаю. Багато музеїв регулярно пропонують онлайн-екскурсії своїми колекціями та виставками у прямому ефірі.

Протягом 2019–2020 рр. у музеях стали запроваджувати нові креативні форми популяризації артефактів; профілі працівників музеїв заповнили темою «Подивіться на цю абсолютну одиницю». На Instagram-каналі Міланського триєнале розпочато нову програму зустрічей і розмов із митцями під назвою «Трієнале Декамерон». Художня керівниця Трієнале Лоренца Барончеллі (Lorenza Baroncelli) зауважила, що «момент кризи» став «можливістю поекспериментувати з експресивними мовами, які за нормального режиму ми б ніколи не мали сміливості експериментувати» (How, 2020).

Світової популярності набула професорка Сара Кендердайн (Sarah Kenderdine) – авторка і кураторка 80 виставок та інсталяцій для музеїв у всьому світі, у яких вона об'єднала матеріальну та нематеріальну культурну спадщину з практикою нового медіа-мистецтва, особливо у сферах інтерактивного кіно, доповненої реальності та втіленого наративу. Вона займається популяризацією для музеїв інтерактивних і захоплюючих вражень для галерей, бібліотек, архівів та музеїв. У 2017 р. С. Кендердайн при Федеральній політехнічній школі Лозанни (Швейцарія) створила Лабораторію експериментальної музеології (eM+), яка поєднує експериментальне кураторство та сучасну естетику з відкритою наукою, цифровим гуманізмом і новими технологіями (When, 2020).

Візьмемо на себе сміливість зауважити, що концепції, декларації, резолюції, плани дій досі залишаються маловідомими широкому музейному співтовариству України, а приклади успішної реалізації креативних цифрових проєктів у європейських країнах сприймаються як недосяжні перспективи далекого майбутнього наступних поколінь.

Вітчизняні музеї успадкували радянську інфраструктуру, яка зберігає, але не показує. Майже 98 % того, що знаходиться у фондосховищах музеїв, недоступно для відвідувачів. В умовах воєнного стану постійно діючі експозиції розібрані, а тематичні виставки, яким передують клопітка й тривала робота музейних співробітників, через недостатність експозиційних площ експонуються короткий період – у середньому протягом двох місяців. Як слушно зауважує Діана Ключко, «є оце відчуття, що візуальний спадок ніби зафіксований у внутрішніх каталогах музеїв, але ми, глядачі, його не бачимо». До того ж експозиційні приміщення у більшості регіональних музеїв потребують ремонту і втратили естетичну привабливість для відвідувачів.

Далеко не усі музеї можуть гордитися умовами зберігання експонатів у фондосховищах через порушення волого-температурного режиму і належного устаткування для зберігання, тому музейні предмети часто пошкоджуються. Інший бік музейної

кризи – нагальна потреба реставрації багатьох предметів, особливо живописних полотен. Незважаючи на те, що музейний фонд постійно передивляються і щось відбирають на реставрацію, обмежений штат реставраторів неспроможний впоратись із великим обсягом роботи. Усі реставраційні майстерні в Україні завантажені на кілька років наперед. До того ж воєнна ескалація рашистів завдала значних збитків об'єктам культури, відновлення яких, за підрахунками ЮНЕСКО, на кінець 2022 р. становить 2,6 млрд доларів. Під час робочої зустрічі з Президентом Володимиром Зеленським Генеральна директорка ЮНЕСКО Одрі Азуле (Audrey Azoulay) зауважила, що для відновлення й виправлення ситуації у культурному секторі України потрібно інвестувати 6,9 млрд доларів протягом наступних 10 років (Ukraine, 2023).

В умовах воєнного стану, коли бюджетні кошти, що виділяються на музеї, дуже обмежені, існує реальна загроза ракетних обстрілів, музейні колекції потребують негайного оцифрування, щоб зберегти національну культурну спадщину бодай у цифровому форматі, а його поширення у мережі Інтернет для широкої аудиторії буде важливою складовою інформаційної війни на культурному фронті у протистоянні з російським агресором. Однак ця робота музеїв розпочинається вкрай повільно через брак технічної апаратури (якісних фотоапаратів, сканерів, комп'ютерів та відповідних спеціалістів цифрової сфери). Для придбання цифрової апаратури можна звертатись за грантовою допомогою до міжнародних та європейських інституцій. Зокрема, організація ЮНЕСКО обіцяла опікуватися цифровою платформою управління національною спадщиною, яка буде збирати, генерувати, зберігати, контролювати дані й інформацію у сфері культурної спадщини, а також записувати взаємодію між користувачами й організаціями. Проект «Рухомо культурна спадщина» передбачає послуги з підключення до Електронного реєстру Музейного фонду України 100 % музейних установ країни; наповнення переліку музейних колекцій; можливість слідкувати за переміщенням колекції у межах країни та закордон; інтероперабельність реєстру з іншими державними реєстрами та міжнародними системами (ЮНЕСКО, 2022). Зрозуміло, що для отримання міжнародного гранту музеям потрібні фахівці з проектного менеджменту зі знанням англійської мови, яких не приваблює низькооплачувана музейна робота. До того ж слід зауважити, що реальна допомога ЮНЕСКО в оцифруванні української культурної спадщини є незначною і фрагментарною. Так, наприклад, ЮНЕСКО підтримало розвиток цифрової платформи для колекцій Одеського художнього музею і забезпечило необхідним обладнанням Державний архів Одеси, де зберігається одна з найцінніших паперових копій космополітичної історії міста, а для Національного заповідника «Киево-Печерська лавра» ЮНЕСКО тільки сприяло транспортуванню спеціалізованого сканера, подарованого урядом Австрії (Supporting, 2023).

Львівському музею історії релігії пощастило, бо над оцифруванням працюють на своєму приватному якісному фотоапараті фахові фотографи Ігор Сальніков і Вікторія Темна, а канадський Благодійний фонд єпископа Української Греко-Католицької Церкви Йосифа Боцяна подарував музею дорогий широкоформатний сканер. Завдяки цим обставинам на кінець 2023 р. оцифровано майже 6 000 експонатів, зокрема всю групу фондів «Живопис» та групу фондів «Метал». Триває робота над скануванням графіки, репродукцій, архівних паперових документів. Однак копіювання музейних предметів у цифровому форматі – це тільки один сегмент оцифрування колекцій.

Найперше, що потрібно музеям, – це формування електронного каталогу музейних предметів, тобто переведення інформації з паперових фондів книг та іншої

фондової документації у вордівський формат. Спочатку це буде електронний каталог для внутрішнього користування. Електронна пошукова система полегшить роботу з експонатами, бо підбір експонатів для виставок не потребуватиме затрат часу на тривале гортання фондів книг, які складені не за тематичним принципом, а за часом надходження дасть змогу будь-кому з музейних працівників отримати детальну інформацію про музейні фонди, довідатися про місцезнаходження предмета, юридично підтвердити власність на музейний предмет, отримати швидкий доступ до інформації про музейні фонди. Також комп'ютерна інвентаризація надає різноманітні можливості для формування тематичних каталогів із різних груп фондів.

Отже, створення електронних копій архівних, музейних, бібліотечних фондів орієнтовані на розвиток нового напрямку в світовій історіографії – «Digital History», завдяки якому користувачі матимуть змогу побачити у режимі онлайн електронні образи артефактів, що зафіксували історичні події. Для України в умовах воєнного стану, коли існує реальна загроза ракетних обстрілів, оцифрована історична спадщина, особливо музейні колекції, та її поширення у мережі Інтернет для широкої аудиторії буде важливою складовою інформаційної війни на культурному фронті у протистоянні з російським агресором. Однак ця робота музеїв розпочинається вкрай повільно через брак технічної апаратури (якісних фотоапаратів, сканерів, комп'ютерів та відповідних спеціалістів цифрової сфери). До того ж оцифровані колекції у мережі Інтернет не мають належного захисту від піратських крадіжок чи навіть знищення сайтів, загрози втрати цифрової спадщини світу для нащадків через фактори швидкого старіння апаратного та програмного забезпечення, а також через невідповідність методів обслуговування та збереження.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Эдмондсон, Р. (2002). *Память мира: Общие руководящие принципы сохранения документального наследия*. Париж. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000125637_rus

Європейський досвід нормативно-проектного забезпечення розвитку інформаційного суспільства: висновки для України. (2014). *Аналітична доповідь*. Київ. <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2015-02/Gnatyuk-59546.pdf>

Каткова, Т. Г. (2007). *Діяльність ЮНЕСКО у сфері збереження культурної спадщини: правові аспекти*. Харків.

Куліков, В. (2013). «Digital History»: становлення, сучасний стан, перспективи. *Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики*: зб. наук. праць (Ч. 21: Електронні інформаційні ресурси). Київ, 21–44.

Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства. (2000). <https://studies.in.ua/inform-pravo-shporu/2201-oknavska-hartya-globalnogo-nformacynogo-susplstva.html>

Писаренко, Т. В., Кваша, Т. К., Березняк, Н. В., Прудка, О. В. (2015). *Інформаційне забезпечення інноваційного розвитку: світовий і вітчизняний досвід*: монографія. Київ.

Приходько, Л. (2019). Збереження цифрової культурної спадщини – імператив XXI століття (за документами ЮНЕСКО і Європейського Союзу). *Архіви України: науково-практичний журнал*, 2, 67–91.

Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні» від 31.07.2000 № 928/200. *Верховна Рада України. Законодавство України*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/928/2000#Text>

Рекомендація про забезпечення збереження та доступу до документальної спадщини, у тому числі в цифровій формі. Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури. Неофіційний переклад. (2015). *Державна архівна служба України*. https://old.archives.gov.ua/International/r_u_2018_ua.pdf

Сенченко, Н. (2021). Проблеми створення і реалізації проекту «Оцифрована спадщина Києво-Печерської лаври». *Вивчення та збереження культурного надбання: до 95-річчя заснування Національного заповідника «Києво-Печерська лавра»*: зб. наук. праць. Київ, 171–177.

ЮНЕСКО долучиться до оцифрування культурної спадщини України. (13.07.2022). <https://chytomo.com/iunesko-doluchytisia-do-otsyfruvannia-kulturnoi-spadshchyny-ukrainy>

Agenda cyfrowa: Grupa analityczna apeluje o «nowy renesans», czyli udostępnienie europejskiego dziedzictwa kulturowego w Internecie. IP/11/17. Bruksela, 10 stycznia 2011 r. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/pl/IP_11_17

Charter on the Preservation of Digital Heritage. Paris, France. 15 October 2003. Ar. 1. <https://en.unesco.org/about-us/legal-affairs/charter-preservation-digital-heritage>

Convention concerning the protection of the World Cultural and Natural Heritage. The General Conference of UNESCO adopted on 16 November 1972. <https://whc.unesco.org/en/conventiontext/>

Digital Education Action Plan (2021–2027). <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/digital-education/action-plan>

Duranti, L., Shaffer, E. (2013). *The Memory of the World in the digital age: digitization and preservation; an international conference on permanent access to digital documentary heritage*. Vancouver, Canada: UNESCO, Université de British Columbia, 1458 p.

How to reach – and engage – your public remotely. (2020, March 12). *ICOM: international council of museums*. https://icom.museum/en/news/how-to-reach-and-engage-your-public-remotely/?fbclid=IwAR09AXwyMvFVEmmhxEOWcm-p4jj5ucX_o4YjyI4qSrDf1t59Fq-irpLZY00

Supporting the digitization of museum collections and documentary heritage in Ukraine. UNESCO. (2023, March 1). <https://www.unesco.org/en/articles/supporting-digitization-museum-collections-and-documentary-heritage-ukraine>

Ukraine: A. Azoulay and V. Zelensky together to rebuild the cultural sector. UNESCO. (2023, April 5). <https://www.unesco.org/en/articles/ukraine-azoulay-and-v-zelensky-together-rebuild-cultural-sector?hub=66116>

UNESCO. Memory of the World Register. *UNESCO*. (2023). <https://www.unesco.org/en/memory-world/register2023>

UNESCO. World Heritage List. <http://www.thesalmons.org/lynn/world.heritage.html>

Universal Declaration on Cultural Diversity: Adopted by the General Conference of UNESCO at its thirty-first session on 2 November 2001. <https://www.ohchr.org/sites/default/files/diversity.pdf>

When museums go online. The Low & Digital Cultural Heritage DayFriday. (2020, December 11). <https://www.digitizationpolicies.com/when-museums-go-online>

REFERENCES

Edmondson, R. (2002). *Pamięć mira: Obszerny przewodnik do druku i wydawnictwa dokumentalnego nasłuchiwa*. Parizh. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000125637_rus (in Russian).

Jevropeiskiyi dosvid normatyvno-proektnoho zabezpechennia rozvytku informatsiinoho suspilstva: vysnovky dlia Ukrainy. (2014). *Analychna dopovid*. Kyiv. <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2015-02/Gnatyuk-59546.pdf> (in Ukrainian).

Katkova, T. H. (2007). *Diiialnist UNESCO u sferi zberezhenia kulturnoi spadshchyny: pravovi aspekty*. Kharkiv (in Ukrainian).

Kulikov, V. (2013). «Digital History»: stanovlennia, suchasnyi stan, perspektyvy. *Spetsialni istorychni dystsypliny: pytannia teorii ta metodyky: zbirka naukovykh prats*. (Ch. 21: Elektronni informatsiini resursy). Kyiv: NAN Ukrainy, Instytut istorii Ukrainy, 21–44 (in Ukrainian).

Okinavska khartiia hlobalnoho informatsiinoho suspilstva. (2000). <https://studies.in.ua/inform-pravo-shporu/2201-oknavska-hartya-globalnogo-nformacynogo-susplstva.html> (in Ukrainian).

Pysarenko, T. V., Kvasha, T. K., Berezniak, N. V., & Prudka, O. V. (2015). *Informatsiine zabezpechennia innovatsiinoho rozvytku: svitovi i vitchyzniani dosvid: monohrafiia*. Kyiv (in Ukrainian).

Prykhodko, L. (2019). Zberezhenia tsyfrovoy kulturnoi spadshchyny – imperatyv XXI stolittia (za dokumentamy UNESCO i Jevropeiskoho Soiuzu). *Arkhivy Ukrainy: nauково-praktychnyi zhurnal*, 2, 67–91 (in Ukrainian).

Verkhovna Rada Ukrainy. (2000). Pro zakhody shchodo rozvytku natsionalnoi skladovoi hlobalnoi informatsiinoi merezhi Internat ta zabezpechennia shyrokooho dostupu do tsiei merezhi v Ukraini: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 31.07.2000 № 928/200. *Verkhovna Rada Ukrainy. Zakonodavstvo Ukrainy*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/928/2000#Text> (in Ukrainian).

Rekomendatsiia pro zabezpechennia zberezhenia ta dostupu do dokumentalnoi spadshchyny, u tomu chysli v tsyfrovii formi. (2015). Orhanizatsiia Obiednanykh Natsii z pytan osvity, nauky i kultury. Neofitsiinyi pereklad. *Derzhavna arkhivna sluzhba Ukrainy*. https://old.archives.gov.ua/International/r_u_2018_ua.pdf (in Ukrainian).

Senchenko, N. (2021). Problemy stvorennia i realizatsii proiektu «Otsyfrovana spadshchyna Kyievo-Pecherskoï lavry». *Vyvchennia ta zberezhenia kulturnoho nadbannia: do 95-richchia zasnuvannia Natsionalnoho zapovidnyka «Kyievo-Pecherska lavra»*: zb. nauk. prats. Kyiv, 171–177 (in Ukrainian).

UNESCO doluchytsia do otsyfruvannia kulturnoi spadshchyny Ukrainy. (13.07.2022). <https://chytomo.com/iunesco-doluchytsia-do-otsyfruvannia-kulturnoi-spadshchyny-ukrainy> (in Ukrainian).

Agenda cyfrowa: Grupa analityczna apeluje o «nowy renesans», czyli udostępnienie europejskiego dziedzictwa kulturowego w Internecie. IP/11/17. Bruksela, 10 stycznia 2011 r. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/pl/IP_11_17 (in Polish).

Charter on the Preservation of Digital Heritage. Paris, France. 15 October 2003. Ar. 1. <https://en.unesco.org/about-us/legal-affairs/charter-preservation-digital-heritage> (in English).

Convention concerning the protection of the World Cultural and Natural Heritage. The General Conference of UNESCO adopted on 16 November 1972. <https://whc.unesco.org/en/conventiontext/> (in English).

Digital Education Action Plan (2021–2027). <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/digital-education/action-plan> (in English).

Duranti, L., & Shaffer, E. (Ed.). (2013). *The Memory of the World in the digital age: digitization and preservation; an international conference on permanent access to digital documentary heritage*. Vancouver, Canada: UNESCO; Université de British Columbia, 1458 p. (in English).

How to reach – and engage – your public remotely. (2020, March 12). *ICOM: international council of museums*. https://icom.museum/en/news/how-to-reach-and-engage-your-public-remotely/?fbclid=IwAR09AXwyMvFVEmmhxEOWcm-p4jj5ucX_o4YjyI4qSrDf1t59Fq-irpLZY00 (in English).

Supporting the digitization of museum collections and documentary heritage in Ukraine. UNESCO/ (2023, March 1). <https://www.unesco.org/en/articles/supporting-digitization-museum-collections-and-documentary-heritage-ukraine> (in English).

Ukraine: A. Azoulay and V. Zelensky together to rebuild the cultural sector. UNESCO. (2023, April 5). <https://www.unesco.org/en/articles/ukraine-azoulay-and-v-zelensky-together-rebuild-cultural-sector?hub=66116> (in English).

UNESCO. Memory of the World Register. *UNESCO*. (2023). <https://www.unesco.org/en/memory-world/register2023> (in English).

UNESCO. World Heritage List. <http://www.thesalmons.org/lynn/world.heritage.html> (in English).

Universal Declaration on Cultural Diversity: Adopted by the General Conference of UNESCO at its thirty-first session on 2 November 2001. <https://www.ohchr.org/sites/default/files/diversity.pdf> (in English).

When museums go online. The Low & Digital Cultural Heritage DayFriday. (2020, December 11). <https://www.digitizationpolicies.com/when-museums-go-online> (in English).

Oleksandra KYRYCHUK

PhD (History), Associate Professor

Deputy of Chief of scientific work of

PI LRC Lviv museum of the history of religion

Senior Research Fellow of the department of modern history of Ukraine

I. Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies of the NAS of Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5013-5371>

e-mail: sof7788@ukr.net

INTERNATIONAL STANDARDS OF DIGITIZATION OF CULTURAL HERITAGE: CHALLENGES FOR MUSEUMS OF UKRAINE

Issues of the development of «Digital History» – a new direction in world historiography – are considered. The main principles and approaches to the formation of electronic images of artifacts recording historical events are determined. The main documents of the international organizations of the UN, UNESCO, the International Council of Museums, and the European Commission summarize the standards of digitization of cultural heritage, as well as ensuring free access to the world public for viewing their digital copies via the global Internet. Threats of

the loss of the world's digital heritage for posterity due to the factors of rapid aging of hardware and software, as well as irresponsibility of maintenance and preservation methods are identified.

The experience of the European Union in the creation of pan-European content of information infrastructure and the dissemination of digital technologies in the field of culture is analyzed. New creative forms of popularization of artifacts such as online museum tours, thematic online exhibitions, the combination of tangible and intangible cultural heritage with the practice of new media art, especially in the fields of interactive cinema, augmented reality and embodied narrative are characterized.

Ways of expanding the domestic segment in the global information space are explored. The issue of digitization of museum collections in Ukraine is clarified and the problems that make it difficult to implement the tasks are identified: lack of technical equipment (quality cameras, scanners, computers and relevant specialists in the digital sphere) due to inadequate state funding in the conditions of military aggression by the Russian Federation. In addition, digitized collections on the Internet do not have adequate protection against piracy or even destruction of sites.

Keywords: digitization, historical heritage, artifacts, Internet, museums, information space, international organizations.